

HET WOORD VAN DE WEEK

Orgaan van DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

20e jaargang nr. 42

15 okt. 1967

administratie
postbus 114, Utrecht
tel. 030-24641
postgiro 58

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de
Antillen f 7,50 per jaar
Overige landen f 10,— per jaar
losse nummers f 0,50
verschijnt wekelijks

„Wat betekent voor mij het humanisme”

„Vanwaar, waarheen en waartoe dit leven?”

Vragen die de mensen van alle tijden bezighouden. Vaak benauwd! Het bevrijdende antwoord dat ik gevonden heb is het tintelende besef, dat ik nu besta en dat de mensen om mij heen er nu zijn. Dit besef heeft voor mij de beantwoording van de nu filosofisch geworden vragen „vanwaar en waarheen?” minder urgent gemaakt. Wie weet, misschien is het menselijk brein toevallig toereikend genoeg om de antwoorden hierop in de toekomst nog eens te doorgronden. Wat voor mij centraal staat is de vraag „waartoe?” Wat is de zin van dit leven. Het antwoord dat mij bevredigt is, dat het er in de eerste plaats om gaat deze zin er zelf in te leggen! En wat voor zin heeft het dan deze zin er in te leggen? Een gemakkelijke wedervraag zou zijn: „Waarom niet?” Een gemakkelijk antwoord zou zijn: „Dat is de mens eigen!” Meer reëel is, geloof ik, te stellen, dat het wonderbare van het aanwezig zijn van de dode en levende materie en het eenmalige van ieders persoonlijk bestaan, alle motieven in zich dragen om er zelf een positieve zin uit te halen en er in te leggen.

Er groeit zo de levensovertuiging die geworteld zit in de verwondering over de groene boom die opschiet uit de grauwe aarde. De levensovertuiging die het relatieve van alle dingen enerzijds en de grootsheid van dit bestaan anderzijds als een signaal doorgezonden ziet vanuit de sterrenhemel. De levensovertuiging die door de wetenschap van de korthed van het mense-

lijke individuele bestaan, inspireert tot een positief gebruik van ieder moment, tot het zich voortdurend proberen te realiseren, dat men nu leeft. De levensovertuiging die de andere mensen ziet als mede-avonturiers en die zich daardoor met hen verbonden weet.

Enkele schetslijnen dus over mijn humanisme. Een poging te illustreren wat deze levensovertuiging voor mij betekent. Een voortdurende inspiratiebron!

In de leden en uitingen van het Humanistisch Verbond vind ik de weerklank van mijn levensovertuiging. En een ontmoetingspunt. En een basis om vanuit deze aards gerichte levensovertuiging gemeenschappelijk praktisch te gaan werken. Mede deze organisatie als werkgebied kiezend, hoop ik iets voor mijn medemens te kunnen betekenen en iets meer van mijzelf te kunnen verwerkelijken. Het vinden van de weerklank was voor mij de reden om lid te worden. Al het andere om lid te blijven.

I. v. d. Willik

personalia

I. v. d. Willik — Geboren te Boskoop in 1927. H.B.S.-opleiding te Alphen a/d Rhijn. Gehuwd. Laatste 20 jaar werkzaam als commercieel medewerker bij Philips. Lid H.V. vanaf 1953. Secretaris (1955-1961), ondervoorzitter (1961-1965) en voorzitter (vanaf 1965) van de Gemeenschap Eindhoven en Omstreken van het Humanistisch Verbond. Bestuurslid van een Bureau voor Levens- en Gezinsmoeilijkheden.

Humanistisch Perspektief

„Er zat geen perspectief meer in”, dat horen we nog wel eens iemand zeggen, die juist zijn ontslag genomen heeft of een bepaald plan heeft opgegeven.

Wat er bij hem eerst aan verwachtingen leefde, is niet haalbaar gebleken, er moet nu maar met iets anders opnieuw begonnen worden. Gelukkig is, wie in zo'n nieuw begin kan geloven; hoe vaak komt het niet voor, dat we maar berusten en alles laten gaan, omdat we het eenvoudig niet meer „zien”? Dat geldt voor ons persoonlijk leven: we kijken vaak meewarig glimlachend en misschien met wat jaloezie naar mensen, die steeds weer opnieuw vertellen, dat ze nu toch iets gevonden hebben, als dat lukt... We denken dan, wat de dichter Brecht schreef: „maak maar een plan, wees maar een grote piet, maak maar een tweede plan, gaan doen ze beide niet...”

Nog veel pessimistisch worden we, als het om de samenleving, om de maatschappij om om de wereldsituatie gaat. Onder het motto „2000 is het al gauw” worden allerlei meer of minder spektakulaire toekomstbeelden ontworpen. We kunnen het enthousiasme waarderen, waarmee men deze nieuwe perspectieven wil openen, maar we kunnen toch ook niet de gedachte van ons afzetten, dat het allemaal wel eens heel anders zou kunnen gaan, dan men zich voorstelt: ons toekomst perspectief heeft door de oorlogen die we hebben meegemaakt, en nog meemaken een behoorlijke knauw gekregen. Welke Vietnamees heeft nog een toekomstperspectief?

Het is nog niet zo lang geleden, dat de christenen met grote stelligheid in de toekomst geloofden en een nieuwe hemel en een nieuwe aarde predikten. In onze tijd is het aantal christenen zienderogen geslonken, en wie nog wel christen is, weet het meestal ook niet allemaal zo precies meer. De religieuze toekomstvisioenen zijn ontmaskerd als wensdromen, die wel heel erg ingegeven waren door de wens om de eigen situatie te ontlopen. Een toekomstperspectief hebben betekende vaak: vluchten uit de wereld van nu. Van dit soort voorstellingen zijn nu tenminste wel duidelijk onderscheiden de huidige gedachten over 2000: deze worden duidelijk bepaald vanuit onze situatie van nu, vanuit onze positie worden de lijnen dogetrokken.

Het was een grote stap om in plaats van naar de eeuwigheid naar het jaar 2000 te kijken, dat maar 33 jaar van ons afligt. Maar niet iedereen kan deze stap meemaken, velen zoeken hun bevrediging toch veel verder weg. Het wordt me alleen wat griezelig, als een nieuwe mens of een supermens in het verschiet wordt gesteld, al kan ik er overigens alle waardering voor hebben, als men op grond van zijn geloof de overtuiging heeft, dat er een betere toekomst zal komen. Ik moet alleen wel zeggen: als humanist mis ik dit geloof, en ik kan er ook geen enkele garantie voor onderkennen. Misschien ligt hierin dan ook wel het fundamentele verschil tussen de humanist en de gelovige: in de behoefte van de gelovige om de zin van de wereld te zien in een toekomst, die op de een of andere wijze door zijn God is veilig gesteld. Dat is het christelijke perspectief. Wat is nu het humanistische?

Is de humanist nu een nuchter mens zonder enige idealen? Leeft hij alleen maar van de ene dag op de andere, zonder verder te kijken

dan zijn neus lang is? Inderdaad wil ik als humanist helemaal in mijn situatie opgaan, maar... dat betekent niet, dat ik me bij mijn situatie geheel neerleg. Het houdt in, dat ik zonder op een goede afloop te rekenen het beste ervan probeer te maken.

Als ik van een humanistisch perspectief praat, dan bedoel ik een heel ander perspectief dan waarover ik het totnogtoe had. Het gaat me dan niet zozeer om het doel dat we voor ons zien als wel om de manier waarop we om ons heen kijken. Mag ik even een voorbeeld ter verduidelijking noemen? U weet, dat in de middeleeuwse schilderkunst alles als een plat vlak werd weergegeven, doordat men alles naast elkaar schilderde zonder met de reële afstanden rekening te houden en vooral ook zonder de verhoudingen en aspecten van de dingen weer te geven. Op een gegeven moment werd het perspectief uitgevonden, een voor ons nu vanzelfsprekende zaak, maar toen een opzienbare nieuwe techniek, waardoor men diepte ging zien. Het is enigszins te vergelijken met onze stereofonische weergave van nu: we horen dan diepte. Met een paar luidsprekers zitten we midden in de muziek; we staan niet meer als waarnemer aan de buitenkant, we zijn er helemaal bij betrokken.

Dat bedoel ik nu als ik van een humanistisch perspectief spreek: het is een manier om diepte te zien, om alles wat we ontmoeten zoveel mogelijk in zijn eigen waarde te laten. Het is een streven om de standpunten van anderen te erkennen, een poging om midden in de wereld te staan, open naar elke kant. Nu schuilt hier een groot gevaar, een gevaar dat aan elk perspectief kleeft, nl. dat alles eenzijdig en vanuit één punt, het eigen standpunt gezien wordt. Dit zou trouwens nog niet zo erg zijn, als niet vaak juist vergeten werd, hoe eenzijdig en daardoor onwerkelijk het perspectief wel is. Uit naam openheid en ruimdenkendheid kan soms

In 1967/1968 zullen twee nieuwe series verschijnen van de reeks

ORIËNTATIE

III Serie: Aziatische godsdiensten

- *) 1. Islam
- 2. Confucianisme/Taoïsme
- 3. Hindoeïsme
- 4. Boeddhisme
- 5. Zen-Boeddhisme

IV Serie: Wereldproblemen

- 1. Het bevolkingsvraagstuk
- 2. Welvaart — armoede
- 3. Oorlog — vrede
- 4. Het rassenvraagstuk
- 5. Communisme en democratie

De prijs per serie bedraagt f 2,50. U kunt deze bestellen door storting of overschrijving op girorekening nr. 30.49.60 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

*) Reeds verschenen. De overigen worden u direct na verschijning toegezonden.

een grote dosis bekrompenheid worden uitgeleefd. Men zegt dan open te staan voor bijvoorbeeld belangrijke Oosterse stromingen (zonder misschien zelfs tot het wezenlijke ervan gedrongen te zijn), maar vergeet daarbij alle begrip voor wat zich dichterbij huis afspeelt. Men verwijt bijv. Rooms-katholieken onverdraagzaamheid en bekrompenheid en wil hen op grond daarvan weren uit allerlei posities — om daarmee zelf een staaltje van onverdraagzaamheid te vertonen. Ik heb de neiging om mensen die zeggen zo open voor alles te staan, grondig te wantrouwen.

Onlangs hoorde ik nog van een benoeming, waar door een zeer ruimdenkende instelling een al even ruimdenkende funktionaris werd gezocht. Het had maar een haar gescheeld of de solliciterende katholieken of zelfs gewezen katholieken waren van de lijst geschrapt — waarom? omdat men meende katholieken niet te kunnen vertrouwen — ze waren immers in hun jeugd zo voor hun verdere leven bepaald dat ze nooit meer die vereiste ruime blik zouden kunnen krijgen. Het lijkt op de houding van „iedereen mag zeggen wat hij denkt op voorwaarde dat het hetzelfde is wat ik denk”.

Nu moet mij van het hart, dat ik juist daarom zo van dit benoemingsverhaal geschrokken ben, omdat iedereen, die een beetje op de hoogte is van de Nederlandse samenleving van het ogenblik, toch wel ontdekt moet hebben, hoe juist de Katholieke kerk een volkomen andere houding heeft aangenomen. Als er ergens een ander perspectief op de wereld is gekomen, dan daar. U weet ongetwijfeld, dat er in Nederland een concilie aan de gang is, waarbij men op democratische wijze alle leden van de kerk probeert te betrekken om hen te laten meedenken en meespreken. Maar wist u ook, dat men uitdrukkelijk andersdenkenden, protestanten, maar ook humanisten, heeft uitgenodigd om aan het beraad deel te nemen? Niet om die andere te overtuigen of door hen overtuigd te worden, maar in het besef, dat niemand alleen staat, ook een nog zo grote organisatie niet en in het besef, dat het belangrijk is om het oordeel van anderen te horen en om dan het eigen oordeel te kunnen vormen in confrontatie met die anderen. De tijd van het naast elkaar leven is voorbij, dat heeft men in katholieke kring goed beseft, het gaat nu om het met elkaar samenleven. En nu is het dan ook bij uitstek daar, dat dit door mij zo genoemde humanistische perspectief een grote rol speelt. Vele humanisten kunnen er nog wel wat van leren, hoe in de katholieke kerk op het moment werkelijk begrip voor de ander als ander bestaat. Ik wil nu niet gaan beweren, dat u de ware humanisten alleen in de katholieke kerk vindt, maar wél, dat een echt humanistisch ideaal daar gestalte heeft gekregen.

Ook al noemen katholieken zich soms humanist, en ook al vinden we daar een perspectief van openheid en begrip, toch geloof ik dat het humanistisch perspectief nog enige konsekwenties heeft, die een katholiek niet graag zal trekken. Alles in perspectief zien, alles werkelijk op eigen waarde proberen te schatten, betekent, dat het eigen standpunt ook in perspectief wordt ge-

Kalender 1968

De kalender 1968 van het
Humanistisch Verbond
is verschenen.
Deze is wederom in
2-kleurendruk uitgevoerd.

De prijs is

f 3,25

Uw bestelling zien wij gaarne tegemoet door storting of overschrijving van f 3,25 op postrekening 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

In de omschrijving: Kalender 1968.

zet — het betekent behalve de waarde van iedere overtuiging erkennen, ook: de betrekkelijkheid ervan inzien. En hierbij is het eigen standpunt even betrekkelijk als elk ander. Hiermee vervalt ook alle absolute geldigheid van een geloofsvisie op de toekomst. Het wordt zinloos om aan de wereld een hoop te willen geven, het is bovendien onjuist om te menen, dat de wereld alleen zin heeft als er een God is, die deze zin geeft en op wie wij kunnen hopen. In een humanistisch perspectief is ook dit laatste restje absolute zin verloren.

Dat betekent nu allerm minst, dat de humanist geen idealen heeft en geen eisen voor de toekomst stelt of geen plannen maakt. Wij stellen ons wel degelijk idealen, maar ontleen de zin van ons leven niet aan een eventuele verwerkelijking daarvan. Als bijvoorbeeld het oude Griekse ideaal van democratie in onze dagen in datzelfde Griekenland met voeten wordt getreden, dan blijft toch over de plicht om ook en juist daar naar een nieuwe verwezenlijking ervan te streven. De plicht blijft; een ideaal is geen toekomstrealiteit, maar norm. Het gaat niet om de hoop, maar om de eis. Die eis is: mens zijn, — in ons zelf, maar vooral in de ander en in de samenleving trachten te bewerken een menswaardig bestaan. De inhoud van die eis mag in allerlei tijden anders geformuleerd zijn, één ding staat vast: wij kunnen de eis zelf niet ontlopen. Ook zonder uitzicht op een betere toekomst zijn wij verplicht eraan te bouwen. Mag ik het zeggen met de woorden van de grote Nederlandse filosoof Polak, die hij eind 1940 in zijn dagboek schreef: „Al moest ik morgen sterven — mijn taak voor vandaag bleef ongedeerd — en al stortte morgen de wereld in door een kosmische catastrofe — vandaag bleef recht recht en plicht plicht”. Er is moed voor nodig om deze woorden te schrijven, maar ze vloeien regelrecht voort uit het „humanistisch perspectief”.

W. van Dooren

Humanistische Correspondentiekring voor huwelijkscontacten opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht. Gaarne 40 ct aan postzegels insluiten.

(adv.)

Jeroen

Je hebt bakkers die brood maken, keurmeesters die nakijken of het goed gebakken is en of er niet geknoeid wordt en mensen die zich van het bakproces en het krijtgehalte niets aantrekken maar gewoon een sneetje eten. Die mensen kunnen wel zeggen of ze het lekker vinden en dat mogen ze ook zeggen.

Mijn plaats in de wereld van de kunst is die van de consument. Ik bak niks en ik brouw niks. Ik kan niet beoordelen of de kunstmaker zijn werk goed heeft gedaan en niet heeft geknoeid. Ik kan alleen zeggen of ik het lekker vind. En zoals ik onvoorwaardelijk aanneem, dat er mensen rondlopen, die begaafd zijn in het koken van rodekool en het bereiden van bruine bonen met stroop, gerechten die mij niet smaken, zo zijn er ook, bekwame en naar ik vertrouw begenadigde kunstvervaardigers, wier produkten voor mij gelijk rodekool zijn. Daar hebben wij ons bij neer te leggen. Overigens geloof ik te mogen zeggen, dat ik op kunstgebied zo niet een alleseter dan toch een veelvraat ben.

Na dit gezegd te hebben en misverstanden zo goed mogelijk uit de weg te hebben geruimd, deel ik u mee, dat ik in schilder- en tekenwerk graag iets mag herkennen. Een vlakversiering kan ik ook wel waarderen, maar van de abstracte of non-figuratieve kunst ontgaat mij 99 %. Dat zal dan vermoedelijk het gevolg zijn van het feit, dat deze kunst „eigentijds” is zoals ik heb vernomen en dat ik niet meer helemaal eigentijds ben. Intussen is het mij een vreugde te bespeuren, dat de laatste tijd de neo-realisten weer duidelijk herkenbare voorstellingen afmalen.

Om nog een mogelijk misverstand te voorkomen vermeld ik, dat ik niet uitsluitend op zoet ben gesteld, maar op zijn tijd ook van zuur houd en van rins en soms van wrang en van bitter.

Veel plezier heb ik altijd gehad in minutieuze schilders die absurde taferelen verfden. Ik keek en kijk met genoegen naar doeken van Koch, Hynckes en Willink (die trouwens niet zo absurd is) en vooral naar de surrealisten. Hun koele waanzin wekt een gevoel van herkenning. Heb ik zoiets ook niet al eens gedroomd, of bijna gedroomd?

Nog op jeugdige leeftijd ontdekte ik met verbazing, dat meer dan 300 jaar geleden een schilder soortgelijke fantasieën vastlegde. Het was Jeroen Bosch. Toen ik gelezen had hoe Huizinga's levens felheid in het herfsttij der middeleeuwen beschreef, begon ik er iets van te begrijpen. Jeroen leefde in een verwarde en verwarrende tijd. Hij was nog een middeleeuwer, maar hij was het niet meer „vanzelfsprekend”. Hij stond bloot aan verzoeken, die hij dan ook in veelvoud heeft geschilderd. Het zou mij niet verbazen als hij een gerespecteerd lid van het verversgilde is geweest. Maar uit zijn dromen kende hij de tuin der lusten, die hij verveeuwigd heeft op een manier, waarbij vergeleken Jan Cremer een schrale dilettant is.

Het werk van Jeroen Bosch is niet omvangrijk

en een gewoon mens krijgt er normaal maar weinig van te zien, hoewel dit euvel groten-deels wordt opgeheven door de goede reproducties die alom te koop zijn. Maar toen een aantal stoutmoedige Brabanders een groot en althans representatief deel van Jeroens werk bij elkaar hadden gebracht, was dit een unieke kans om het te gaan bekijken.

Wij zijn dus naar Den Bosch gereisd. Het eerste dat ons bij het verlaten van het station opviel, was dat wij niet de enige waren die er een reis voor overhadden. In de autobus die ons naar het feest bracht, waren behalve net aangeklede mensen, die men de verzoeken niet van het gelaat las, ook twee uitdagende jongelingen. Door kledij en haardracht gaven zij te kennen, dat die brave burgers hen miselijk maakten. Zij droegen fleurige jassen en broeken en die merkwaardige gebloemde pantoffels waarop — om met de dichter te spreken — hun jonge sterke voeten verder dan de onze gaan.

Toen wij op enige afstand de befaamde kathedraal van Sint Jan passeerden, die toch geen onaanzienlijk bouwwerk is, zei een van hen luid en met nadruk: „Da's een rotkerk, daar gaan we niet heen”. Vervolgens vergasten zij elkaar en ons op een diepzinnige uiteenzetting van de ziel van Hiëronymus van Aken, gezegd Bosch. Het waren vreemde snuiters in onze oude ogen. Maar zij gaven dan toch hun zakgeld maar uit aan een retourtje Den Bosch en aan het forse entreegeld. En zowaar, had later een van hen ook nog een catalogus onder de arm, zodat die jonkman die middag dan toch maar een gulden of twintig had gependeld om echte en goed nagevolgd Jeroenen te zien. Van zulke jongens wil ik geen kwaad woord horen.

Wat zal ik zeggen van de tentoonstelling zelf? Het was verheugend druk, maar daardoor kwamen wij aan het goede bekijken niet toe. Want Jeroen Bosch wil van dichtbij en langdurig bekeken worden. Daarvan komt niets terecht als je met twaalf, vijftien mannen en vrouwen voor één doek of paneel staat.

Toch was het fascinerend. Daar moest een kleine vierhonderd jaar geleden een man hebben gestaan met verf en penselen, die langzaam en voorzichtig duivels, gedochten, nachtmerries afmaalde. Was het een bevrijding of een kwelling? Zou hij er bij hebben staan huilen of griezelen? Of — want een mens is vaak raarder dan te bedenken valt — zou hij in de middag-pauze tegen zijn vrouw hebben gezegd: „Ik heb nou weer een heel gek kereltje geschilderd, met paddepootjes en horentjes op zijn kop. Kom straks maar eens even kijken en schenk mij nu nog een kroes bier in”.

Zo is het natuurlijk ook mogelijk.

Ik heb de verloren zoon meegenomen, d.w.z. een reproductie, want het origineel peuter je zo gauw niet los. Misschien is het de verloren zoon niet eens. Het maakt weinig uit. Hij is de uitgestotene die wij zelf hadden kunnen zijn. Hij is een vertwijfelde Jeroen.

H.H.

Van week tot week

zondag 22 oktober 9.45-10.00 uur: L. G. van der Wal: „En wat zegt een humanist ervan” (Hilv. I).

zondag 29 oktober 9.45-10.00 uur: H. D. Belinfante: „De ontwikkeling van Humanitas” (Hilv. I)

zondag 5 november 9.45-10.00 uur: A. L. Constandse: „Een verwaarloosd aspect v. d. Russische revolutie” (Hilv. I)

zondag 12 november 9.45-10.00 uur: G. Stuijveling: „Uit humanistisch oogpunt” (Hilv. I)